

Л.В. Шірінян

L.V. Shirinian

**ФІНАНСОВА НАДІЙНІСТЬ І
ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ
СТРАХОВИКІВ****FINANCIAL RELIABILITY
AND FINANCIAL STABILITY
OF INSURERS**

У статті досліджено фінансову надійність і фінансову стійкість страхових компаній. Надано власне визначення понять «фінансова стійкість», «фінансова надійність». Систематизовано основні чинники впливу на показники діяльності страховика.

The article studies the issues of the financial reliability and financial stability of the insurance companies. The author provides original definitions of the notions «financial stability» and «financial reliability». The main factors of influence upon the insurer's activity indices are systematized.

Ключові слова: фінансова стійкість, платоспроможність, ліквідність, чинники впливу, надійність страховика.

Keywords: financial stability; paying capacity; liquidity; factors of influence; reliability of an insurer.

Табл. 1. Рис. 1. Літ. 18.

Постановка проблеми. Об'єктивна потреба у страховому захисті великою мірою визначається ризиковою ситуацією. Особливістю сучасного етапу розвитку суспільства є той факт, що ризикова ситуація стає одним з найважливіших його чинників. Ризикові ситуації формуються під впливом природних явищ, науково-технологічної революції, розвитку економіки, зносу устаткування, соціально-економічної нестабільності суспільства. Так, за останні десять років збитки від природних катастроф у світовому масштабі зросли у 9 разів і зараз становлять 150 млрд. дол. США за рік. Загальний обсяг збитків за останні десять років — 676 млрд. дол. США. За прогнозами до 2050 р. збиток від природних катастроф очікується на рівні 300 млрд. дол. США на рік [9]. За таких умов захист суспільства неможливий без допомоги страхування.

Ринкова трансформація економіки України зумовлює появу багатьох страхових компаній, підвищення ролі страхової діяльності, удосконалення методології оцінки результатів діяльності страхових компаній, серед яких найважливіше місце посідає фінансова надійність.

Невирішена раніше частина загальної проблеми. У радянський період проблема забезпечення фінансової надійності страховика не вивчалася належним чином. У більшості випадків об'єктом дослідження були питання фінансової стійкості не окремого страховика, а лише страхових операцій.

У сучасних умовах ринкових відносин підвищуються вимоги до фінансової надійності страхової компанії. Тому пріоритетним стає не тільки облік грошових потоків компанії, а й комплексне дослідження її фінансово-економічного стану, фінансової надійності та фінансової стійкості.

В Україні майже немає комплексних спеціальних досліджень, присвячених проблемам фінансової надійності страхової компанії та методам її підвищення. Часто автори застосовують дефініції «фінансова стійкість» і «фінансо-

ва надійність», фактично не розмежовуючи ці неадекватні за економічним змістом поняття. Тому аналіз фінансової надійності та фінансової стійкості страхових компаній стає актуальним питанням дослідження.

Метою статті є наукове обґрунтування теоретичних засад фінансової надійності страхових компаній України в сучасних умовах. Реалізація поставленої мети передбачає:

- дослідження економічної сутності понять «фінансова стійкість» і «фінансова надійність» страховика;
- систематизацію чинників, які впливають на фінансову стійкість страхових компаній.

Основні результати дослідження.

1. Фінансова стійкість. Платоспроможність. Ліквідність. Чинники впливу.

Термін «фінансова стійкість» походить з англійської мови (financial stability) і перекладається як фінансова стабільність або фінансова стійкість. В економічній літературі терміни «фінансова надійність» і «фінансова стійкість» отождожуються. Можна констатувати суб'єктивність поглядів авторів і відсутність загальноприйнятого підходу до понять «фінансова надійність» і «фінансова стійкість». Дослідження автора показали, що названі поняття вживаються у різних значеннях [18]. Так, фінансова стійкість трактується як синонім фінансового стану або як максимальна адаптація кількості і якості фінансових ресурсів страховика до середовища, в якому існує компанія. Перше значення (фінансового стану) свідчить про високу фінансову стійкість, низьку фінансову стійкість, нестійкість тому, що еквівалентно визначенню значень показників діяльності. При цьому фінансова стійкість фактично розглядається як синонім платоспроможності і ліквідності. Таке ототожнення понять не є коректним. Щодо другого значення (адаптація), фінансова стійкість не може бути ототожнена з поняттям платоспроможності, вона стає незалежною від платоспроможності характеристикою поведінки системи в умовах змінних чинників. Така позиція простежується у працях О. Бахмут [1], А.В. Графова [2], В.Я. Кожина [5], М.Я. Коробова [6], С.В. Науменкової [7], Н.С. Тарасенко [12], С.І. Терещенко [14], О.А. Шевчук [16].

Інші автори розглядають фінансову надійність і стійкість як платоспроможність у часі, постійне балансування, перевищення доходів над витратами або як постійне в часі співвідношення між залученим і власним капіталом [3; 15]. Із позицій ризик-менеджменту таке питання деякими авторами визначене як питання фінансової безпеки [4].

Окреслене питання також досліджують у контексті діагностики банкрутства підприємств. Дослідники І.А. Долгалев [10], В.А. Парена [10], О. Терещенко [13] пропонують моделі, які дають можливість порівнювати фактичні значення показників фінансового стану підприємства з їхніми нормативними значеннями або використовують методики, які дають змогу з достатнім рівнем достовірності прогнозувати ймовірність банкрутства підприємства. У теорії і практиці такий аналіз називають також дискримінантним (факторним) аналізом. Найбільш відомими і поширеними моделями такого аналізу є Z-модель Е. Альтмана (1968, США), моделі В. Бівера (1966, США), К. Беєрмана (1976, Німеччина), система П. Вайбеля (1973, Швейцарія).

У праці авторського колективу під керівництвом С.С. Осадця стверджується, що: «фінансова надійність страховика — це його здатність виконати страхові зобов'язання, прийняті за договорами страхування і перестрахування в разі впливу несприятливих чинників. Тому стійка фінансова надійність страхових операцій дає можливість страховикові виконати всі зобов'язання за будь-яких несприятливих обставин» [11]. У наведеному визначенні не враховуються види діяльності страховика, які не пов'язані зі страхуванням. Тому вважаємо за доцільне визначати фінансову надійність страховика з урахуванням фінансової та інвестиційної видів діяльності.

Таким чином, наведені розробки авторів не дають можливості отримати повну картину щодо поведінки страхової компанії в умовах змінного ринкового середовища. В економічній літературі до цього часу немає чіткого й адекватного визначення понять фінансової надійності та стійкості.

Для подальшого дослідження необхідно ввести кількісні характеристики на основі чинників впливу і показників діяльності страховика з метою формулювання понять фінансової стійкості та фінансової надійності.

В економічній літературі виділяють чинники (як причину) і показники діяльності (як результат якості або наслідок діяльності) [6; 8]. Чинники є рушійними силами, умовами, причинами, які визначають той чи інший показник. Розрізняють внутрішні (якими може управляти сама компанія) і зовнішні (які диктуються ззовні і вплив яких компанія вимушена враховувати в процесі своєї діяльності) чинники. Такий розподіл багато в чому умовний, оскільки один і той же чинник у різних умовах може бути як внутрішнім, так і зовнішнім. Будь-який показник діяльності компанії є результатом взаємодії відразу декількох чинників і характеризує фінансово-економічний стан компанії.

На підставі проведеного аналізу ми з'ясували, що проблема шляхів забезпечення фінансової стійкості страхової компанії є багатофакторним завданням і вимагає комплексної оцінки. У праці [17] автор за власною методикою дослідив основні чинники фінансового стану страхової компанії, які суттєво впливають на фінансову стійкість. Вперше виконано систематизацію чинників і здійснено упорядкування за можливістю управління ними (табл. 1).

Таблиця 1. Поділ чинників фінансової стійкості страховика на групи за можливістю управління

Внутрішні	Зовнішні	Змішані
склад і структура тарифної ставки	кон'юнктура ринку	страхові резерви
склад і структура витрат, стратегія компанії щодо витрат	інфляція, час, тривалість, довготного періоду	статутний фонд, його розмір, структура і склад
якість страхового портфеля		система перестрахування
гарантійні фонди страховика, участь у централізованих резервних фондах і добровільних фондах страхових гарантій		рівень залучення страхової організації в інвестиційну діяльність
стратегія страхової організації щодо чистого прибутку		мобільність компанії
маркетингова політика і менеджмент страхової компанії		оптимальна структура страхової організації

Спробуємо окреслити математичний апарат аналізу фінансової стійкості. Скористаємося умовно-геометричним описом станів і процесів економічної системи (у нашому випадку – страхової компанії). Розглянемо фінансовий стан страхової компанії за допомогою залежності показника діяльності страховика (K) від чинника впливу (η): на одній осі (далі вісь абсцис) ми визначимо чинник η , на іншій осі (далі вісь ординат) ми покажемо значення показника K . Наприклад, чинником може бути інфляція (табл. 1), яка коливається в межах від 1% до 10%. Показником K може бути, наприклад, показник рентабельності страхових операцій, який визначається як відношення чистого прибутку до страхових премій. За таких умов можна розглядати фінансову стійкість за допомогою функції $K(\eta)$ навколо певних значень η обраного чинника, де змінним параметром є величина чинника η (інфляції), а значенням функції є показник діяльності K (рентабельність страхових операцій).

Як відомо, кожному показнику може відповідати нормативне значення. Тому критерієм «задовільності» (вигідності) фінансового стану вважатимемо випадок рівності показника K нормативному значенню. Задовільними будемо вважати стани, якщо $K >$ нормативного значення, а незадовільними ті, які відповідають умові $K <$ нормативного значення.

На нашу думку, фінансова стійкість страхової компанії – це її здатність покращувати або не погіршувати значення своїх показників діяльності за зміни чинників. Отже, фінансовий стан буде стійким, якщо компанія може покращувати або не погіршувати значення своїх показників діяльності за зміни чинників (рис. 1: стан 1 відповідає нестійкому фінансовому стану, стани 2 і 3 характеризують фінансову стійкість; пунктир – нормативне значення). Тому для фінансово стійкої компанії (в результаті системи адекватного реагування), стан компанії та відповідний показник K повинен відновитися або покращитися (що і є по суті стійкістю).

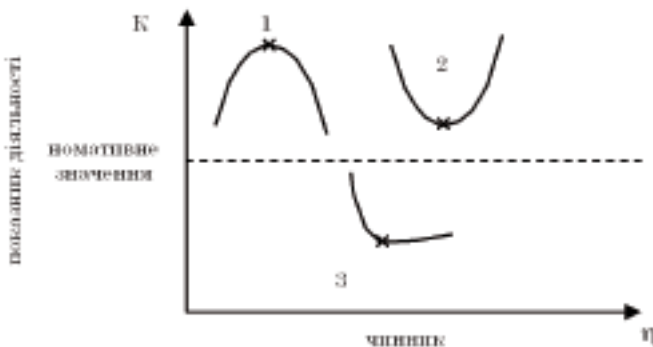

Рис. 1. Схематичне зображення різних видів показника діяльності страховика (K) від чинника впливу (η) на прикладі залежності рентабельності страхових операцій від величини інфляції

Проведений аналіз свідчить, що графічно стійкий фінансовий стан повинен характеризуватися увігнутою залежністю K від значення чинника η (тобто з мінімумом) навколо вихідного стану; нестійкий фінансовий стан – опуклою

залежністю K від значення чинника η (тобто з максимумом) навколо вихідного стану (рис. 1).

На нашу думку, потрібно також чітко розрізняти ліквідність, платоспроможність, фінансову стійкість і фінансову надійність. Зважаючи на це, *ліквідність* — це здатність підприємства розрахуватися за невідкладними зобов'язаннями, яка є частковим проявом платоспроможності. *Платоспроможність* — це здатність страхової компанії розрахуватися за всіма зобов'язаннями (як страховими, так і не страховими) у будь-який момент часу.

Як свідчить проведене дослідження, фінансова стійкість не може бути ототожнена з поняттям платоспроможності. На практиці трапляються випадки, коли страхова компанія є неплатоспроможною, але фінансово стійкою щодо змін зовнішнього середовища (наприклад, стійко працює за низьких показників діяльності аналогічно до стану 3 на рис. 1) і навпаки, є платоспроможною, але фінансово не стійкою (бути не стійкою за високих показників діяльності аналогічно до стану 1 на рис. 1).

2. Надійність страховика. Попередній аналіз свідчить, що фінансова стійкість як стан і фінансова стійкість як максимальна адаптація страховика до змінного середовища поодиноці не дають повної картини фінансово-економічного стану компанії. На нашу думку, фінансова стійкість страховика і платоспроможність є частковими виявами фінансової надійності страхової компанії. Тому наведені вище загальні визначення *платоспроможності*, *фінансової стійкості* слід узагальнити у поняття фінансової надійності, що дасть змогу поглибити аналіз фінансово-економічного стану страховика.

З урахуванням ролі, цілей і стратегії на ринку *фінансову надійність страхової компанії* необхідно трактувати як стан фінансових ресурсів, за якого страховик: по-перше, здатний своєчасно виконувати всі взяті зобов'язання протягом всього терміну дії укладених договорів (тобто бути платоспроможним), по-друге, мати задовільні показники діяльності ($K >$ нормативного значення), по-третє, сприятливо реагувати на зміну зовнішніх і внутрішніх чинників фінансового стану (тобто бути фінансово стійким).

Таким чином, фінансова стійкість є необхідною умовою фінансової надійності страхової компанії. Так, стан 2 на рис. 1 буде надійним, а інші — ненадійні. Тобто для фінансової надійності повинні виконуватися відразу три умови: умова задовільності показників діяльності страховика, умова платоспроможності та умова стійкості фінансового стану страхової компанії.

Висновки. Представлений аналіз розкриває нові підходи до проблеми визначення фінансової надійності та стійкості і є спробою гармонізації дослідження стану економічної системи з аналізом стійкості в природничих науках. Аналіз засвідчив, що поняття «фінансова стійкість» як стан і «фінансова стійкість» як максимальна адаптація страховика до середовища, в якому він існує, «платоспроможність» і «ліквідність» поодиноці не дають повної картини фінансово-економічного стану компанії в умовах змінного ринкового середовища. Тому в роботі виведено узагальнене поняття, а саме поняття фінансової надійності страхової компанії.

Отже, розв'язання проблеми забезпечення фінансової стійкості і надійності страхової компанії є багатофакторним завданням. Уперше систематизо-

вано за критерієм управління основні чинники, які впливають на фінансовий стан страхової компанії.

1. Бахмут О. Аналіз платоспроможності підприємства // Економіка, фінанси, право.— 2000.— №2.— С. 10—11.
2. Графов А.В. Оценка финансово-экономического состояния предприятия // Финансы.— 2001.— №7.— С. 64—67.
3. Грачев А.В. Анализ и управление финансовой устойчивостью предприятия: Учебно-практическое пособие. — М.: Финпресс, 2002.
4. Єрмошенко А.М. Визначення поняття безпеки страховика та її категорії // Актуальні проблеми економіки.— 2004.— №4.— С. 46—51.
5. Кожин В.Я. Статистические показатели финансовой устойчивости страховых компаний // Экономика здравоохранения.— 1998.— №2.— С. 15—17.
6. Коробов М.Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств: Навч. посібник. — К.: Знання, 2000.
7. Науменкова С.В. Оцінка впливу галузевої приналежності на рівень перспективної платоспроможності позичальника // Вісник Національного банку України.— 2005.— №7.— С. 14—21.
8. Орланюк-Малицкая Л.А. О понятиях и факторах финансовой устойчивости страховых компаний // Вестник Финансовой академии. — М.: ФиС, 1998. — №1. — С. 33—38.
9. Орланюк-Малицкая Л.А. Страховые компании в корпоративном секторе экономики // Финансы и кредит.— 2004.— №27.— С. 34—39.
10. Пареня В.А., Долгалева И.А. Экспресс-оценка вероятности банкротства предприятий // Финансовые риски.— 2002.— №1—2.— С. 86—88.
11. Страхування: Підручник. — Видання друге, перероблене і доповнене / Кер. автор. кол. і наук. ред. С.С. Осадець. — К.: КНЕУ, 2002.
12. Тарасенко Н.С. Оценка оптимальности формирования страхового портфеля в аудиторской практике // Страховое дело.— 2001.— №11.— С. 14—20.
13. Терещенко О. Дискримінантна модель інтегральної оцінки фінансового стану підприємства // Економіка України.— 2003.— №8 — С. 38—44.
14. Терещенко С.І. Моделі оцінки платоспроможності підприємств // Фінанси України.— 2001.— №7.— С. 69—74.
15. Фінанси підприємств: Підручник. — 5-е вид., виправлене і доповнене / Кер. автор. кол. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. — К.: КНЕУ, 2004.
16. Шевчук О.А. Оцінка фінансового стану та ефективності діяльності страхових компаній України // Регіональна економіка.— 2005.— №1.— С. 137—142.
17. Шірінян Л.В., Глушенко А.С. Комплексна оцінка факторів фінансової стійкості страхових компаній // Економіка України.— 2005.— №9.— С. 31—38.
18. Шірінян Л.В. Визначення фінансової стійкості страхових компаній і підприємств // Фінанси України.— 2005.— №9.— С. 70—80.

Стаття надійшла до редакції 7.06.2007.